

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР
МАҲКАМАСИ ҲУЗУРИДАГИ

ТОШКЕНТ ИСЛОМ УНИВЕРСИТЕТИ

“ДИНШУНОСЛИК ВА ЖАҲОН ДИНЛАРИНИ ҚИЁСИЙ
ЎРГАНИШ
ЮНЕСКО” КАФЕДРАСИ

М. АЛИМОВА

“МАРКАЗИЙ ОСИЁДАГИ БАРҚАРОРЛИК ВА
ХАВФСИЗЛИККА ТАҲДИД СОЛАЁТГАН ДИНИЙ
ЭКСТРЕМИСТИК ВА ТЕРРОРЧИ ТАШКИЛОТЛАР”
фанидан маъруза матни

Тошкент 2010

МАРКАЗИЙ ОСИЁДАГИ БАРҚАРОРЛИК ВА ХАВФСИЗЛИККА ТАҲДИД СОЛАЁТГАН ДИНИЙ ЭКСТРЕМИСТИК ВА ТЕРРОРЧИ ТАШКИЛОТЛАР

- 1. Диний экстремизм ва терроризмнинг минтақада намоён бўлишининг ўзига хос хусусиятлари.**
- 2. Диний экстремистик оқимларнинг ғаразли мақсадлари.**
- 3. “Ҳизб ат-тахрир ал-исломий” – (“Ислом озодлик партияси”)**
- 4. “Акромийлар”.**
- 5. Ёшлар ва хотин-қизлар орасида экстремистик ғояларнинг тарқалиш сабаблари.**

Диний экстремизм ва терроризмнинг минтақада намоён бўлишининг ўзига хос хусусиятлари.

Ўтган асрнинг 80-йилларидан Афғонистон диний экстремизм ва фундаментализмнинг йирик ўчоғига айланди. Айрим йирик давлатлар ўзларининг геосиёсий манфаатларини рўёбга чиқариш илинжида Афғонистондаги радикал исломчиларни амалда қўллаб-қувватлади.

Марказий Осиёга диний экстремизмнинг кириб келишида Афғонистон дарвоза вазифасини ўтади. Диний-экстремистик гуруҳларнинг бош мақсади – “халифалик” давлати тузиш шиори остида сиёсий ҳокимиятни эгаллашдир. Ҳозирги кунда кўпроқ “Ўзбекистон ислом ҳаракати” (иккинчи номи - Туркистон ислом ҳаракати), “Ҳизбут таҳрир”, “Акромийлар”, “Нурчилар” ва “Таблиғчилар” каби диний экстремистик ва террорчи гуруҳларнинг фаолияти кузатилмоқда.

Марказий Осиё минтақаси, жумладан, Ўзбекистонда бундай таҳдиднинг юзага келишига қуйидагилар сабаб бўлди:

– “қайта қуриш” даврида нафақат сиёсий ва иқтисодий инқироз, балки мафкуравий парокандалик ҳам юзага келган эди. Совет империяси барбод бўлгач эса, мафкуравий бўшлиқ ўзининг хатарли оқибатларини намоён қилди;

– эътиборли диний уламолар ўрнини сохта “исломчилар” эгаллашга интилишлари ва улар томонидан ислом асослари бузиб талқин қилиниши бошланди;

– аҳолининг ислом динига бўлган катта қизиқишидан фойдаланиб, халқаро экстремистик марказлар томонидан минтақада диний мутаассиблик руҳидаги адабиётларни тарқатиш кенгайтирилди;

– дин ниқоби остида фаолият олиб борувчи, аслида айрим давлатларнинг ғаразли геосиёсий ва геостратегик қарашлари натижаси ўлароқ шаклланган, қўпоровчилик мақсадини кўзлаган турли оқим ва йўналишларга мансуб хорижий даъватчилар минтақага ўз ғояларини олиб кира бошладилар;

– минтақа давлатлари чегараларининг мустаҳкам эмаслиги турли экстремистик кучларга наркотрафик, қурол-яроғларнинг ноқонуний савдоси орқали молиявий имкониятларини мустаҳкамлаб олишга ва минтақа бўйлаб эркин ҳаракат қилишга замин яратди.

Диний экстремистик оқимларнинг ғаразли мақсадлари. Диний экстремистик ташкилотларнинг асосий мақсад ва фаолият услублари қуйидагилардан иборат:

- аҳолига ҳанафийлик мазҳабига зид мутаассиб ва сиёсийлаштирилган диний ғояларни сингдириш. Бунинг учун аҳоли ичида ақидапарастлик ғоялари ва “Ҳизбут таҳрир” гуруҳининг таълимотлари даъват қилинади, “жиход”, “шаҳидлик” ғоялари тарғиб қилинган адабиёт, видео ва аудио тасмалар тарқатилади, яширин “хужралар” ташкил қилиниб, ўқиётганларга мутаассиб тушунчалар сингдирилади;

- ижтимоий-сиёсий вазиятни беқарорлаштириш, динлараро ва миллатлараро муносабатларни кескинлаштириш. Бунинг учун аҳоли ичида ва хорижий ахборот воситаларида Ўзбекистондаги ижтимоий-сиёсий ҳолат, жумладан, диний сиёсат, имомларнинг фаолияти бўйича иғво маълумотлар тарқатилади, шунингдек, яширин гуруҳлар тузилиб, улар томонидан ақидапарастлик руҳидаги диний ташвиқот юритилади, террорчилик амалиётлари амалга оширилади;

- хорижда фаолият юритаётган диний-экстремистик ташкилотлар билан мустаҳкам алоқалар ўрнатиш, улар ёрдамида жангарилар тайёрлаш.

Кейинги йилларда диний-экстремистик ташкилотлар фаолияти, террорчилик амалиётида ўз-ўзини портлатиш усулини қўллаш ҳаракатларига аёлларнинг кўпроқ жалб қилиниши кузатилмоқда.

Минтақамизда бир қатор диний экстремистик ташкилотлар фаолият олиб боришга интилмоқда. 1996 йилда ташкил топган **“Ўзбекистон ислом**

ҳаракати” гуруҳининг мақсади – қурол кучи билан Марказий Осиё, Кавказ ва Россия Федерациясининг Волгабўйи республикаларини бирлаштирувчи “Буюк Ислом амирлигини” тиклаш. Таркибига 1992–1993 йилларда фаолияти тугатилган **“Адолат”** ҳаракати каби қатор диний-экстремистик ташкилотларнинг собиқ фаоллари кирган, ЎИХ аъзолари Бирлашган тожик мухолафати (БТМ) тарафида фуқаролар урушида иштирок этди. Низо ҳал қилиниши жараёнида ЎИХ дала қўмондонлари Тожикистон ҳукумати ва БТМ ўртасида имзолаган битим шартларини бажаришдан бош тортдилар ва улар Тожикистонни тарк этиб, Афғонистон ҳудудига ўтиб кетдилар.

“Ўзбекистон ислом ҳаракати” гуруҳи жангарилари 1999 йили Тошкент шаҳри ва вилоятида, 2000 йили Тошкент ва Сурхондарё вилоятларида, 2004 йили Тошкент ва Бухорода, 2005 йили Андижонда, шунингдек, 1999, 2000 ва 2006 йиллари қўшни Қирғизистон, 2006 йили Тожикистон ҳудудида террорчилик ҳаракатларини амалга оширишда иштирок этган.

“Ҳизб ат-таҳрир ал-исломий” – (“Ислом озодлик партияси”) ташкилоти демократия, конституция, сайловни инкор этади, сиёсий ҳокимиятни қўлга киритиш ҳамда халифаликка асосланган тузумни ўрнатишни мақсад қилиб белгилаган. “Ҳизбут-таҳрир” ташкилоти асосан яширин “ҳалқалар” тузиш, оғзаки ва варақа тарқатиш орқали экстремистик ғояларни тарғиб қилади. Шу билан бирга, гуруҳ террорчи гуруҳлар учун “зомбилаштирилган” жангарилар етказиб бериш билан ҳам шуғулланади. Масалан, 2006 йили Ироқда ўлдирилган “ал-Қоида”нинг Ироқдаги бўлимининг раҳбари Абу Мусо Зарқавий ҳам аввал “Ҳизбут таҳрир” аъзоси

бўлган. 2004 йили Россия, 2006 йили эса Қирғизистонда қўлга олинган “ҳизбчилардан” ўқ отар қурол, портловчи моддалар ва ўқ-дори топилган.

“Ҳизбут-таҳрир” аввало, ислом ниқоби остида экстремистик ғоялар билан йўғрилган тушунтириш ишларини олиб боради. Бунда ҳизбчи ҳар бир шахснинг фикрлаш доирасига қараб ўз таълимотига даъват этади. Қолаверса, жамиятда содир бўлаётган у ёки бу шаклдаги қийинчиликлар, турли табиий офатлардан ўз мақсадлари йўлида фойдаланиб, агар исломнинг саҳиҳ ҳукмлари бўлганда эди, бундай ҳодисалар рўй бермас эди, қабилидаги фикрлар билан ғаразли ниятларини амалга оширишга интиладилар. Бошқача айтганда, уларнинг наздида ҳужум фикрга қаратилмоқи лозим. Бу ҳужум фикрий курашга, фикрий кураш, ўз навбатида, фикрий инқилобга олиб бориши керак. Фикрий инқилобнинг орқасидан эса сиёсий инқилоб содир бўлади. Мазкур вазифани адо этган авлоднинг ўзи ҳокимият тепасига келади.

Бу мақсадларни амалга ошириш учун ташкилот 1989 йилдан бошлаб “ал-Ваъй” (“Онғ”) номли ойлик нашрини турли тиллардаги таржимаси билан давомий чиқариб келмоқда.

Айни пайтда, “Ҳизбут-таҳрир” курашни **уч босқичда** олиб боришни кўзлайди. Улардан **биринчиси** “тасқиф” – тушунтириш ишлари босқичидир. Унда ҳали онги тўлиқ шаклланмаган, фикри заиф, таъсирга берилувчан ёшларни тузоқга илинтириш, ҳуқуқ-тартибот ва ҳокимият идораларидаги масъул шахсларни ўз тарафига оғдиришдек мақсадларга эришиш кўзланади.

Иккинчи – “тафоул” – биргаликда ҳаракат қилиш босқичида фикрий кураш орқали “Умматнинг оёққа туриши, фикрий онглилиги ва келажак

масалаларини идрок қилишга эришиши” йўлида фикрий инқилобга етишиш назарда тутилади.

Учинчи – “инқилоб” – тўнтариш босқичида эса, тарбияланган уммат орқали ҳокимиятни қўлга киритиш мўлжалланади.

Юқоридагилардан “Ҳизбут-таҳрир” ҳам бошқа диний экстремистик ташкилотлар каби мавжуд конституциявий тузумни ағдариб ташлаб, ҳокимият тепасига келишга интилиши, ягона халифалик давлатини куриш, унинг асосий ва сўнгги мақсади экани очиқ-ойдин кўриниб турибди. Шунинг учун ҳам, “Ҳизбут-таҳрир”нинг расмий фаолият кўрсатиши деярли барча мусулмон мамлакатлари, жумладан, араб давлатларида расман тақиқланган.

“Ҳизбут-таҳрир” партиясини қўллаб-қувватлайдиган уламолар ислом дунёсида жуда озчиликни ташкил этади. Аксинча, уни инкор этадиганлар сон-саноқсиз. Бу партиянинг ғояси ва дастури ҳанузгача дунёнинг бирорта мамлакатада маъқулланмаган. Унинг ўзи расмий ташкилот сифатида тан олинмаган, балки илк таъсис топган масканидан тортиб, дунё мамлакатларининг ҳаммасида унинг фаолияти тақиқланган. Исломда эса, озчиликнинг эмас, кўпчиликнинг фикрига қўшилишга буюрилган. “Менинг умматим ёппасига адашиб, залолатга тушиб қолмайди, қачонки, улар орасида қарама-қаршиликни кўрсаларингиз, сизлар кўпчилик томонида бўлингиз!”, – деган саҳиҳ ҳадис ҳам ушбу фикрга далил бўлади.

“Акромийлар” гуруҳи асосчиси – Акром Юлдашев «жиҳодчилар»нинг Андижондаги ғоявий раҳнамоси Абдували Мирзаев шогирдларидан бўлиб,

1990-йилларда «Ҳизбут таҳрир»нинг маҳаллий раҳбари Абдурашид Қосимовдан сабоқ олган.

Кейинчалик А.Йўлдошев «ҳизб ут-таҳрир» чилар билан келиша олмай, ажралиб чиққан ҳамда «Ислом низоми», «Иzzат ва шараф сари» ва «Халифалик» номли адабиётлардан фойдаланган ҳолда 12 дарсдан иборат «Иймонга йўл» рисоласи ва ҳаракат дастурини ишлаб чиққан.

«Акромийлар» ўз сафларига жалб қилинувчи шахсларга руҳий таъсир ўтказиш ва уларни ғоявий жиҳатдан бирлаштириш мақсадида фаолиятларини куйидаги асосий даврлар (босқичлар)га бўлган ҳолда амалга оширишлари аниқланган.

«Сирли» ёки «Махфий» (ўз тарафига муносиб номзодлар жалб қилиш); «Моддий» ёки «Иқтисодий» (иқтисодий ёрдам ва иш билан таъминлаш, топган фойдадан 1/5 қисмини жамоа учун «байтулмол»га ажратиш); «Маънавий» ёки «Сиёсий» (ғоявий жиҳатдан қайта ишлов, дин ва сиёсатни кўшиб ўргатиш); «Узвий майдон» (тайёр бўлган аъзоларни «зарур» жойларга кўйиш, фаолият доирасини кенгайтириш); «Охират» ёки «Тўнтариш» (асл ва асосий мақсад: вазият етилгач, мавжуд тузум ўрнига ўз ҳокимиятларини ўрнатиш). Мазкур босқичлар махфий, ижро муддати қатъий белгиланмаган ҳолда амалга оширилиши кўзда тутилган.

Шу билан бирга, «Акромийлар» ҳар бир тузилма учун, биринчи навбатда, молиявий асос яратилиши лозимлигини таъкидлаб, ўз ҳаракатларини ривожлантириш мақсадида «биродарлар» даромадининг 20 фоизидан тушадиган маблағлар жамғармасини ташкил этганлар.

Жамғарманинг асосий қисмини янги иш ўринларини ташкил этиш ва аъзолар сафини кенгайтиришга сарфлаганлар.

Ҳибсга олинган А.Йўлдошев амнистия туфайли 1998 йил декабрида озодликка чиқиб, ўз издошлари билан биргаликда «ашёвий далил» бўлиши мумкин бўладиган барча адабиётларини йўқотиб юборишга эришган.

1999 йилда А.Йўлдошев бошчилигида «акромийлар»нинг бир қатор раҳбарлари жиноий жавобгарликка тортилганидан сўнг, оқим фаолиятида тубдан ўзгаришлар юз берган. Шу даврга қадар «биродарлар»га «Иймонга йўл» китобидан сабоқ бериб келинган бўлса, эндиликда ушбу ўқув дарслиги йўқ қилиниб, дарслар оғзаки равишда, аммо кўрсатиб ўтилган китобнинг моҳияти бўйича олиб борилган.

Янги таҳрирда тайёрланган «Иймонга йўл» рисоласида фалсафий-мантиқий баён услуби танланган. Бундан диний ва дунёвий, хусусан, фалсафий илмлардан узоқ бўлган кишини мантиқ, ақлга оид мавҳум мавзулар олдида осон таслим қилишдек мақсад кўзланади. Шунингдек ушбу рисолада имон масаласида юртимизда азалдан анъанавий ҳисобланиб келган ҳанафий мазҳаби ва мотуридия таълимотига зид ақидалар ҳам кўплигини қайд этиш зарур.

Буни китобнинг 3-дарсидаги қуйидаги фикрда ҳам кўриш мумкин:

«Иймон комил бўлиши учун, тилда айтилган нарса амалда тасдиқланмоғи шартдир».

Ҳанафий мазҳаби ва мотуридия таълимотига кўра, имон шарти 2 та: Аллоҳнинг бирлиги ва Муҳаммад алайҳиссалом пайғамбар эканига тил билан

икрор бўлиб, дил билан тасдиқлаш. Имом Мотуридий «Имоннинг жойи қалбдир», деганлар. Буюк ватандошимиз Абу Ҳафс Насафий айтадилар: «Мўминлардан бўлган гуноҳкорлар дўзахда абадий қолмайдилар. Имон Аллоҳ таоло ҳузуридан келган нарсаларга қалбдан ишониш ва уни тил билан иқрор қилишдир. Агар бандада шу икки шарт бўлса, у бемалол мен мўминман дейиши мумкин». Демак, дин арконларига амал қилиш имоннинг шарти эмас ва амалсиз одам кофир бўлмайди, балки фақат гуноҳкор бўлади.

Имом Мотуридий ушбу фикрларни ўз даврининг адашган фирқаларидан - хорижий, муътазила ва ҳашвийларга раддия сифатида асосли тарзда изҳор қилганлар.

Тарихда ана шундай адашган фирқалардан бири – хорижийлар ўз йўлларига юрмаган, қўзғолонларида иштирок этмаган мусулмонларни «имонсиз», «кофир» ҳисоблаб, «катта гуноҳ» (кабира) қилганлар имондан чиқади ва улар билан уруш (жиҳод) олиб бориш керак, деб таъкидлаганлар.

Мазкур талқиндаги «имон» ҳам дин арконларига амални ўзларича баҳолаб, «кофир» деб аташ ҳамда оммани уларга қарши қўйишга дастак бўлиб хизмат қиладиган ғоялардан ҳисобланади.

Шунингдек, таълимот «биродар»ларга ўзларини яшириш мақсадида шариатда тақиқланган баъзи амалларни бажаришга рухсат этади.

Акромийлар ўзаро алоқаларни мустаҳкамлаш мақсадида, тадбиркорлик билан шуғулланганлар ҳамда янги аъзоларни асосан қариндошлар ҳисобига ўзларининг савдо дўконлари, сартарошхона, новвойхона, дурадгорлик,

кандолатчилик, косибчилик ва мебель ишлаб чиқариш цехларига ишга жалб қилиш орқали кенгайтиришга ҳаракат қилганлар.

Бу оқим ғояларининг тарқалишига бир қатор омиллар ҳам сабаб бўлган. Жумладан, улар иш билан таъминлаш, молиявий муаммолар ечими учун «холис» моддий ёрдам кўрсатиш орқали уларнинг асл мақсадларидан беҳабар одамларни ўзларига иқтисодий жиҳатдан боғлаб олишга ва ўз тарафдорларига айлантиришга ҳаракат қилганлар. Уларнинг тарафдорларидан бўлганлар «А.Йўлдошев ва унинг атрофидагилар бизни иш, яхши маош ва бепул овқатланиш билан таъминладилар», деб чет эл ахборот воситаларига интервьюлар берганидан бу ҳақиқатни англаб олиш қийин эмас.

Акромийлар ҳокимиятни қўлга олиш билан боғлиқ режаларини ҳақиқий аъзо бўлмаганлардан сир тутганликлари ҳамда янги тарафдорлар уларни сиёсатга алоқаси йўқ деб билганлари боис сингдирилаётган фикрларга кўникиб бораверганликларини кўрсатади. Бу йўлдаги амалий даъват услуби бошқа ақидапарастлар ёндашувидан фарқли бўлиб, оммага мафкуравий тузоқ қўйишга асосланади. Акромийларнинг бу тамойилига кўра, мавжуд конституциявий тузумни ўзгартириш, ислом давлати қуриш каби гапларни гапириш шарт эмас, балки «ҳаётдаги барча муаммоларнинг ечими Қуръон ва ҳадисда» деб уқтирилса бас. Бу фикрдан «тўғри» хулосани одамлар ўзлари чиқариб олишларига биров «ёрдамлашиб юборилса» етарли.

Акромийлар янги аъзоларга эртаю кеч мавжуд тузумнинг камчиликлари, ўзларининг гўёки сиёсатдан йироқ, кичик бўлсада, ҳақиқий «биродарлар

жамоаси» муҳитининг «гўзал» жиҳатларини уқтириб бориш орқали рухий таъсир ўтказишга ҳаракат қилганлар.

Барча мутаассиб ақидапарастлар қатори акромийларнинг ҳам фожеаси шундаки, улар имон, эътиқод, туйғу, тушунча, қалб ва ақл, маънавият билан маърифат, дин ва фалсафанинг моҳиятини ўзларининг ғаразли фикрлари доирасида талқин этадилар. Киши ўз эътиқоди йўлида қанча илмга эга бўлмасин, у аввало ниятни пок қилсин, ниятида эзгулик, самимийлик ва ихлосга жой берсин. Зеро ҳадисларда айтиладики: «Ишлар ниятга мувофиқдир».

Улар кундалик ибодат ва диний турмуш тарзида яшаб келаётганларни ҳақиқий мусулмон деб ҳисобламайдилар, дин аҳллари билан маслаҳатлашиш ёки улардан илм олишни умуман ўзларига эп кўрмайдилар. Ваҳоланки, диёримизда азалдан ислом илмларига чин ихлос билан хизмат қилувчи уламою фузалолар кўп бўлган, улар ҳозирда ҳам кам эмас.

«Ҳизбут таҳрир», акромийлар каби адашган фирқалар турли ташвиқотлар олиб боришларига қарамай, халқимиз орасида эътибор топа олгани йўқ. Чунки, Пайғамбаримиз «Менинг умматим залолатда бирлашмас», деган ҳикматни бекорга айтмаганлар. Ўн тўрт асрдан буён эътиқодида мустаҳкам бўлган халқни нотўғри йўлга бошлаш самарасиз кечиши турган гап. Дин-диёнатимизга шунчалар имкониятлар берилиб турган бир пайтда бу каби тоифалар динга факат зарар келтирмоқда.

“Таблиғчилар” дунёвийликни инкор этувчи, сиёсийлаштирилган ва мутаассиб диний мафкурани ташвиқот қилиш ва унинг тарафдорларини

кўпайтириш орқали ўз таъсирини бутун дунёга ёйишни мақсад қилади. Маркази Бангладешда жойлашган. Йирик филиаллари Покистон, Ҳиндистон, Миср, Саудия Арабистони, Бирлашган Араб Амирликлари каби мамлакатларга жойлашган. “Таблиғчилар” ҳар йили 40 кун мобайнида уйма-уй юриб ташвиқот ишларини амалга оширади. Улар илгари сураётган ғоялари ҳанафийлик мазҳабига зид бўлиб, ақидапараст гуруҳларнинг ғоялари сингари динда мутаассибликни тарғиб қилади.

Нурчилар. Асосчиси туркиялик Саййид Нурсий Бадиуззамон бўлган мазкур ташкилотнинг асл мақсади – мавжуд ҳокимият учун қарши чиқувчи ўта диний, мутаассиб кишиларни тарбиялашдан иборат.

1942 йилда Туркиянинг Эрзурум шаҳрида туғилган Ф.Гюлен “Нур” ҳаракатининг асосчиси Саид Нурсий вафотидан сўнг унинг ўрнини эгаллагач, нурчиларнинг Измирдаги ҳаракати режаларини ишлаб чиққан ва ҳаракат иштирокчиларининг амалий машғулотларига раҳбарлик қилган.

Ф.Гюлен нотиқлик ва одамларни ишонтира билиш қобилиятига эга шахс. Унинг қаламига мансуб 24 та китоб ва 130 дан зиёд турли видеокассеталар мавжуд. Туркияда Ф.Гюлен ташкил қилган 90 та турли жамғарма, 103 та хусусий мактаб, 211 та ширкат, 160 та ўқув курслари ва 500 га яқин ётоқхоналар фаолият кўрсатмоқда. Шунингдек, у “Сизинти”, “Йни умит” ва “Фонтан” каби 14 та журнал, “Заман” кундалик газетаси, “Саманйоли” хусусий телеканали ва икки радиостанцияга эгалик қилади.

Оқим вакиллари ўзларига янги аъзоларни жалб этишда биринчи навбатда, нурчилар жамоаси фаолияти сиёсатдан узоқ деган фикрни

сингдиришга ҳаракат қиладилар. Аслида бу бир ниқоб бўлиб, уларнинг фаолияти негизида айнан сиёсатга аралашув ётади. Ташкилотнинг стратегияси узоқ даврга мўлжалланган бўлиб, аста-секинлик билан ёшларга мутассиб диний ғояларни сингдириб бориш ва келажакда уларнинг раҳбар лавозимларга тайинланиши орқали “Нурчилар” жамоасига мойил шахсларни ҳокимият тепасига чиқаришга асосланган.

“Нурчилик” ҳаракати сафларининг асосини ёшлар ташкил этади. Ҳаракат томонидан ташкил этилган оммавий ахборот воситалари орқали амалга ошириладиган тарғибот ва ташвиқот натижасида уларнинг сафлари кенгаймоқда. Мазкур оқим аъзолари Ҳиндистон, Покистон ва Малайзия мамлакатларида ҳам пайдо бўлган. Шунингдек, Америкада таҳсил олувчи турк талабалари орасида нурчилар даъватига эргашувчилар борлиги сабабли бу ҳаракат АҚШ ҳудудида ҳам тарқалмоқда. Туркиядан ташқарида, масалан, Германияда Ф. Гюлен тарафдорлари томонидан тил мактаби, иккита ўқув маркази, радиостанция, касалхона ва болалар боғчаси, Голландия ва Швейцарияда – иккита жамғарма, Болқонда – иккита хусусий мактаб, бизга қўшни бўлган Марказий Осиё давлатларида – 128 та хусусий лицей ва 6 та университет, Яқин Шарқ ва Африкада – 3 та мактаб ва 2 та тил курслари, АҚШда – 2 та ётоқхона ва масжид ташкил қилингани ҳам улар фаолиятининг камрови тўғрисида тасаввур ҳосил қилиш имконини беради. Ф.Гюлен фаолиятининг иқтисодий манбаи бўлиб “Азия Файненс”, “Ишик” каби энг йирик суғурта ва кўплаб тижорат компаниялари хизмат қиладиган ва, одатда, бу ҳомийлар ўз ёрдамларини ошқора қилмайдилар.

Бу оқимнинг юртимизга кириб келиши 1992 йилдан бошлаб кузатилган. Дастлаб оқим ғоялари туркиялик экстремистларнинг моддий ва маънавий кўмагида етказилган. Айтиш керакки, улар махфий тарзда ҳаракат олиб боришга уринмоқдалар.

Юқорида қайд этилган диний экстремистик гуруҳлар ислом динини “асл ҳолатига қайтариш” даъвати остида босқинчилик, талончилик ва бегуноҳ инсонларнинг қонини тўкиш каби террорчилик ишларини амалга оширмоқда. Мазкур гуруҳларнинг ғоялари жамият ҳаётининг ажралмас бўлаги саналган маънавий ва маданий тараққиётга ҳам салбий таъсир кўрсатмоқда.

Ёшлар ва хотин-қизлар орасида экстремистик ғояларнинг тарқалиш сабаблари. Кейинги пайтларда турли террорчилик ҳаракатларини содир этиш ишларига аёллар ҳам аралашиб қолмоқда. Белларига портловчи моддалар боғлаб, ўзини нобуд қилаётган аёллар сони ортиб бормоқда. Бу каби ишларга қўл уришлари, ўз жонларига қасд қилишлари, умуман, терроризм йўлига кириб қолишларининг асосий сабаби, уларнинг на диний, на дунёвий билимга эга эмасликлари, турли оқимларга нисбатан соф ислом динининг муносабатини билмасликларидир.

Баъзи кишилар аёлларнинг террор йўлига кириб қолишларини моддий қийинчилик, оиладаги етишмовчилик, ишсизлик, кам таъминланганлик, аламзадалик, сиёсатдан норозилик каби қатор ижтимоий ҳолатлар билан боғлашга интиладилар.

Аслида эса, экстремистлар аёлларнинг турли оқимларга кириб, ўзларини ўлдириш даражасигача боришларида уларнинг маънавий-руҳий оламига хос

хусусиятлардан усталик билан фойдаланаётганликларини кўриш мумкин. Хусусан, маълумотлар Фаластин ва Кавказда алдаб ёки зўрлаб номусига тегиш орқали уларни маънавий-руҳий жиҳатдан боши берк кўчага киритиб кўйиш, сўнг эса бу гуноҳни ювиш йўли сифатида “шаҳидлик”ни таклиф этиш ва аста-секин ўз-ўзини портлатишга тайёрлаш усулидан кенг фойдаланилаётганини кўрсатади.

Амалиёт, айна пайтда, хотин - қизлар ўз ака-укаларининг таъсирида ҳам бундай ҳаракатларни содир этиш даражасига келганликларини кўрсатади. Жумладан, эркаklar ўзининг диний илмлардан беҳабар, ҳар ишда итоаткор аёлига турли оят-ҳадисларни нотўғри талқинда тушунтириши, қўпоровчилик ҳаракати учун жаннат билан мукофотланишини ваъда қилиши, аёлнинг жаннатга кириши эрнинг розилигига боғлиқлигини доимий уқтириши оқибатида аёлларнинг ўзини ва бегуноҳ кишиларни ўлдириб, жиноятга қўл уришлари аниқланган.

Ёшларнинг турли оқимларга кириб қолишлари сабаблари қаторида уларнинг билимлари, шу жумладан, диний илмларни эгаллашга бўлган қизиқиш ва интилиши ҳамда ишонувчанлиги, бирданига ва ҳамма нарсага (бойлик, шон-шухрат, мартаба ва ҳ.к.) эга бўлишга ҳаракат қилиши, илмий тилда айтганда максимализм каби маънавий-руҳий омилларни алоҳида ажратиб кўрсатиш лозим. “Сен бу ташкилотга кириш ёки мана бу вазифани бажариш билан алоҳида, ҳар кимга ҳам насиб қилавермайдиган шарафли ишга қўл урган бўласан, керак бўлса, сен миллат, дин, инсониятнинг

халоскорига айланасан!”, – деган карашларни сингдириш жараёни айнан мана шу каби хусусиятларга алоҳида эътибор берилаётганини кўрсатади.

Ёшлар ва аёллар уларга хос бўлган руҳий хусусиятларни яхши биладиган ва ўзларининг ғаразли мақсадлари йўлида усталик билан фойдаланаётган, халифалик тузсак барча муаммоларимиз ҳал бўлади деб юрган ҳизбчиларнинг сафсаталарига учиб, алданиб қолмоқдалар, ўзларини портлатмоқдалар. Ислом таълимотининг асл моҳиятига кўра, бу каби ҳаракатлар мутлақо нотўғридир. Зеро, Ўқурбонни каримда гўз жонига қасд қилиш энг катта гуноҳлардан экани таъкидланган: «...ўз қўлларингиз билан ўзларингизни ҳалокатга ташламангиз! (Барча ишларни) чиройли қилингиз. Албатта, Аллоҳ чиройли (иш) қилувчиларни яхши кўради» («Бақара», 195).

Ким бўлишидан қатъи назар, бегуноҳ кишиларни ҳалок этиш улкан гуноҳ экани ҳақида қуйидаги оят хабар беради: «Бирор жонни ўлдирмаган ёки Ерда (бузғунчилик ва қароқчилик каби) фасод ишларни қилмаган инсонни ўлдирган одам худди ҳамма одамларни ўлдирган кабидир («Моида», 32).

Абу Ҳурайра ривоят қилган ҳадиси шарифда эса ўзини ўлдирган кишининг жазоси янада равшанроқ ёритилган: «Ким ўзини бир темир парчаси билан ўлдирса, қиёмат кунида жаҳаннам ўтида темир парчаси қўлида, абадий равишда у билан ўзини ўлдириб азобланиб ётади. Ким заҳар ичиб ўзини ўлдирса, доимий равишда заҳарланиб жаҳаннам ўтида азобланади. Ким ўзини тоғдан ташлаб юборса, доимий равишда жаҳаннам ўтида ўзини тоғдан ташлаб ўлдириб азобланади».

Жаҳолатга қарши маърифат. Бугунги кунда диний экстремизм ва терроризмга қарши кураш жаҳон ҳамжамияти учун энг долзарб масалага айланди. Шу жумладан, бизнинг юртимизда ҳам бегуноҳ кишиларнинг қони тўкилиши, обод жойлар вайрон бўлиши, аҳоли ўртасида ваҳима, парокандалик келиб чиқишининг олдини олиш мақсадида бу каби ишларни амалга оширмоқчи бўлганларга қарши қатъий кураш олиб борилмоқда. Бу курашнинг моҳияти, жумладан, Президентимизнинг “Ҳозирги вақтда кўз ўнгимизда дунёнинг геополитик, иқтисодий ва ижтимоий, ахборот-коммуникация манзарасида чуқур ўзгаришлар рўй бераётган, турли мафкуралар тортишуви кескин тус олаётган бир вазиятда, барчамизга аёнки, **фикрга қарши фикр, ғояга қарши ғоя, жаҳолатга қарши маърифат билан курашиш ҳар қачонгидан кўра муҳим аҳамият касб этмоқда**”,- деган фикрларида ўзининг ёрқин ифодасини топган.

Хўш, жаҳолатнинг ўзи нима? У қандай кўринишларда намоён бўлмоқда? Жаҳолат – арабча “жаҳила” феълининг ўзаги бўлиб, билмаслик маъносини англатади. Ислом динидан олдинги даврни “жоҳилият даври” деб аталишининг сабаби ҳам шунда. Кишилар билимсизлиги, жоҳиллиги туфайли қиз болаларни тириклай кўмганлар, аёлларни одам ўрнида кўрмаганлар, уларнинг ҳеч қандай ҳақ-ҳуқуқлари бўлмаган, жамият жиноят ботқоғига ботган замон бўлган. Ислом дини келгач, жаҳолат ўрнини маърифат эгаллади. У аёл-қизлар шаънини кўкларга кўтарди, уч қиз тарбиялаб, уларни турмушга берган она жаннатий бўлиши, жаннат оналар оёғи остида эканини баралла айтди. Кишилар маърифатли бўла бошладилар.

Афсуски, бугунги кунда ҳам жаҳолат турли кўринишларда ўзлигини намоён қилмоқда. Шулардан бири, диний билимсизликдир. Диний саводи паст бўлган кишилар ўзларини ислом динининг жонкуярлари қилиб кўрсатувчи, аслида эса, ҳокимиятни эгаллашни мақсад қилиб қўйган турли оқим вакилларининг қуруқ ваъдаларига алданиб қолмоқдалар, ҳатто, ўзларини қурбон қилишгача етиб бормоқдалар. Бундай мудҳиш оқибатларни келтириб чиқарувчи билимсизликнинг олдини олишга давлатимиз катта эътибор қаратаётганини таъкидлаш зарур. Ҳақиқий диний билим оламан деганларга кенг имкониятлар яратилгани – ўрта махсус ислом билим юртлари, Тошкент ислом институти ва Тошкент ислом университети каби ўқув юртлари фаолият кўрсатаётгани ҳам жаҳолатга қарши маърифат билан курашиш борасида аниқ амалий ишлар қилинганининг ёрқин ифодасидир.

Жоҳиллик ҳам мутаассиб оқимларнинг ғаразли ниятларини амалга оширишига замин яратадиган омиллардандир. Республикамиз ҳудудига яширин тарзда олиб кирилаётган экстремистик рухдаги адабиётлар, тарқатилаётган варақалардан таъсирланаётган ва тўғри йўлдан адашаётганларнинг борлиги ҳам буни тасдиқлайди.

Бунинг олдини олишда, Президентимиз қайд қилганларидек, “... бугунги мураккаб мафкуравий жараёнларни илмий-амалий жиҳатдан атрофлича таҳлил қилиш ва баҳолаш, уларнинг устувор йўналишларини, кимга ва нимага қарши қаратилганини аниқлаш, аҳоли турли қатламларига таъсирини ўрганиш, миллий манфаатларимизга, ҳаёт тарзимизга зид бўлган зарарли ғоялар ва мафкуравий хуружларнинг моҳиятини очиб бериш, фуқароларимиз

калбида миллий тафаккур ва соғлом дунёқараш асосларини мустаҳкамлаш алоҳида аҳамият касб этади”. Шу билан бирга давр фуқароларимизнинг экстремистик оқимлар таъсирига тушиб қолишининг олдини олиш учун қилаётган ишларимизни мунтазам асосда такомиллаштиришиб боришни талаб этаётганини ҳам алоҳида қайд этиш лозим.

Ўзини портлатиш орқали бегуноҳ кишиларнинг ҳалок бўлишига, канчадан-канча болаларнинг етимга айланишига сабаб бўладиган жафокорлик ҳам жаҳолатнинг ўзига хос кўринишидир.

Бундай жафокорлик энг оғир гуноҳлардан ҳисобланади. Қуръони каримнинг “Кимдаким қасддан бир мўминни ўлдирса, унинг жазоси жаҳаннамда абадий қолишдир. Яна унга Аллоҳ ғазаб қилгай, лаънатлагай ва унга улкан азобни тайёрлаб қўйгай”, – деган ояти ҳам фикримизни тасдиқлайди.

Хулоса қилиб айтганда, шўро давридан мерос бўлиб қолган оғир ижтимоий-иқтисодий муаммолар юки юқорида қайд этилган сабаблар билан қўшилиб диний экстремистик оқимларнинг шаклланиши ва фаоллашувига кулай шароит яратди.

Умуман олганда эса, диний экстремизм минтақада яширин, кейинроқ очик-ошкора ташвиқот ва зўравонликка асосланган фаол ҳаракатлар, сўнг унга қарши қаратилган чора-тадбирлар натижасида яна ўта махфий ишлаш асносида тарғибот олиб бориш ва қўпоровчилик хуружларини содир этишдек сифатий босқичларни босиб ўтди, дейиш мумкин.